ការសិក្សាស្រាវជ្រាវរុករកស្ថានីយបុរាណ
ក្នុងស្រុកបារាយណ៍ ខេត្តកំពង់ធំ
(តចប់)

ដោយ : **បណ្ឌិត ផុន កសិកា**
ប្រធានវិទ្យាស្ថានមនុស្សសាស្ត្រនិងវិទ្យាសាស្ត្រសង្គម
រាជបណ្ឌិត្យសភាកម្ពុជា

សេចក្តីផ្តើម

ការសិក្សាស្រាវជ្រាវនិងរុករកស្ថានីយបុរាណវត្ថុ ផ្តល់នូវវិភាគទានជាព័ត៌មានដ៏មានតម្លៃសម្រាប់បេតិកភណ្ឌវប្បធម៌។ ការរកឃើញស្ថានីយបុរាណនានាគឺជាប្រភពមួយផ្សេងទៀត ដែលអាចប្រើប្រាស់បានសម្រាប់កសាងប្រវត្តិសាស្ត្ររបស់ប្រទេសនីមួយៗ។ លក្ខខណ្ឌនានានៃភាពគង់វង្សដែលមាននៅក្នុងស្ថានីយ គឺមានសារសំខាន់ ពិសេសបំផុតដែលក្រុមអ្នកជំនាញបុរាណវត្ថុវិទ្យាអាចរុករកឃើញស្ថានីយនិងសារសំខាន់របស់ស្ថានីយ។ ភាគច្រើននៃការសិក្សាខាងបុរាណវត្ថុវិទ្យា គឺធ្វើការវិភាគលើបុរាណវត្ថុសិល្បៈ និងសំណល់វត្ថុបុរាណ វត្ថុបរិស្ថានធម្មជាតិដែលគេបានរកឃើញនៅក្នុងស្ថានីយ ព្រមទាំងសិក្សាអំពីទិដ្ឋភាពជុំវិញស្ថានីយ។ ការងារដំបូងរបស់បុរាណវត្ថុវិទ្យា ត្រូវធ្វើការរុករកនូវស្ថានីយបុរាណ ឱ្យឃើញច្រើនតាមលទ្ធភាពដែលអាចទៅធ្វើបាន និងធ្វើផែនទីកំណត់ទីតាំងឱ្យបានមុនការបំផ្លាញនានា។

ដើម្បីដំណើរការងារឱ្យបានសម្រេចជោគជ័យ ក្រុមអ្នកជំនាញបុរាណវត្ថុវិទ្យាជាច្រើន ក៏ពឹងផ្អែកទៅលើបច្ចេកវិទ្យានិងឧបករណ៍ស្រាវជ្រាវ ដើម្បីជួយដល់ការស្រាវជ្រាវរុករកស្ថានីយបុរាណ។

អត្ថបទស្រាវជ្រាវមួយនេះទទួលបានលទ្ធផលពីការចុះសិក្សាស្រាវជ្រាវរុករកស្ថានីយបុរាណ ប្រាសាទបុរាណទីទួលបុរាណ ដែលជាភូមិដ្ឋានមនុស្សរស់នៅ ត្រពាំងបុរាណនិងវត្ថុបុរាណ ដែលមាននៅក្នុងស្រុកបារាយណ៍ ខេត្តកំពង់ធំ។ ការសិក្សាស្រាវជ្រាវធ្វើឡើងនៅឆ្នាំ២០០៧ ដែលពេលនោះរាជរដ្ឋាភិបាលមិនទាន់បង្កើតស្រុកតាំងគោកនៅឡើយទេ។ ឃុំមួយចំនួនដែលស្ថិតក្នុងស្រុកតាំងគោកបច្ចុប្បន្នគឺជាអតីតឃុំដែលជារចនសម្ព័ន្ធស្រុកបារាយណ៍។

ការសិក្សាស្រាវជ្រាវនេះបានប្រើវិធីសាស្ត្របែបបុរាណវិទ្យា គូបង់បាតស្ថានីយធ្វើផែនទីតាំងស្ថានីយ ធ្វើសម្ភាសន៍ជាមួយអ្នកស្រុកចាស់ទុំដែលរស់នៅជិតស្ថានីយ

បុរាណ។ ការសិក្សាស្រាវជ្រាវនេះក៏ប្រើរូបថតលើអាកាស តាមរយៈ Google Earth និងផែនទីជាឧបករណ៍និងជាមគ្គុទេសក៍សំខាន់ដែលបង្ហាញពីព័ត៌មានអត្តសញ្ញាណស្ថានីយ។ ការសិក្សាស្រាវជ្រាវអំពីប្រាសាទបុរាណ ទីទួលបុរាណ និងស្ថានីយបុរាណផ្សេងទៀតក៏ច្រើនពឹងផ្អែកលើឯកសាររបស់លោក Etienne Aymonier (1900)[1] និងលោក Lunet de Lajonquière (1902)[2] ដែលបាន ចុះសិក្សានិងចុះបញ្ជីប្រាសាទក្នុងប្រទេសកម្ពុជាជាច្រើន។ ទោះយ៉ាងណា ឯកសារទាំងពីរនេះមិនមានប្រាសាទ ទួលគ្រឹះប្រាសាទ និងស្ថានីយបុរាណច្រើននោះទេ លើកលែង គុកនគរ ប្រាសាទត្នោតជុំ (ប្រាសាទត្នោតជុំខាងលិច និង ប្រាសាទត្នោតជុំខាងជើង) វត្តជ្រលង វត្តបារាយណ៍។

ការសិក្សាស្រាវជ្រាវនេះនឹងបង្ហាញ ព្រមទាំងកំណត់បាននូវប្រាសាទមួយចំនួន ព្រមទាំងគ្រឹះប្រាសាទ ក៏ដូចជាស្ថានីយបុរាណជាច្រើនទៀត ក្នុងស្រុកបារាយណ៍ ខេត្តកំពង់ធំ។

---

[1] Aymonier, Etinne., Le Cambodge I Le Royume Actuel, Paris, 1900

[2] Lajonquière, E. Lunet., Invenaire Descriptif des Monuments du Cambodge, Tome I, 1902.

ទីតាំងភូមិសាស្ត្រ

ស្រុកបារាយណ៍[3]នៃខេត្តកំពង់ធំ មានឃុំចំនួន១៨ជារចនាសម្ព័ន្ធ ដូចជា : ឃុំបាក់ស្នា ឃុំក្រវ៉ា ឃុំគគីធំ ឃុំចើងដើង ឃុំបល្ល័ង្គ ឃុំត្នោតជុំ ឃុំចុងដូង ឃុំបឹង ឃុំបារាយណ៍ ឃុំឈូក ឃុំទ្រៀល ឃុំស្រឡៅ ឃុំជ្រលង ឃុំអណ្តូងពោធិ៍ ឃុំសូយោង ឃុំប្រនៀង ឃុំស្វាយភ្លើង និងឃុំពង្រ។

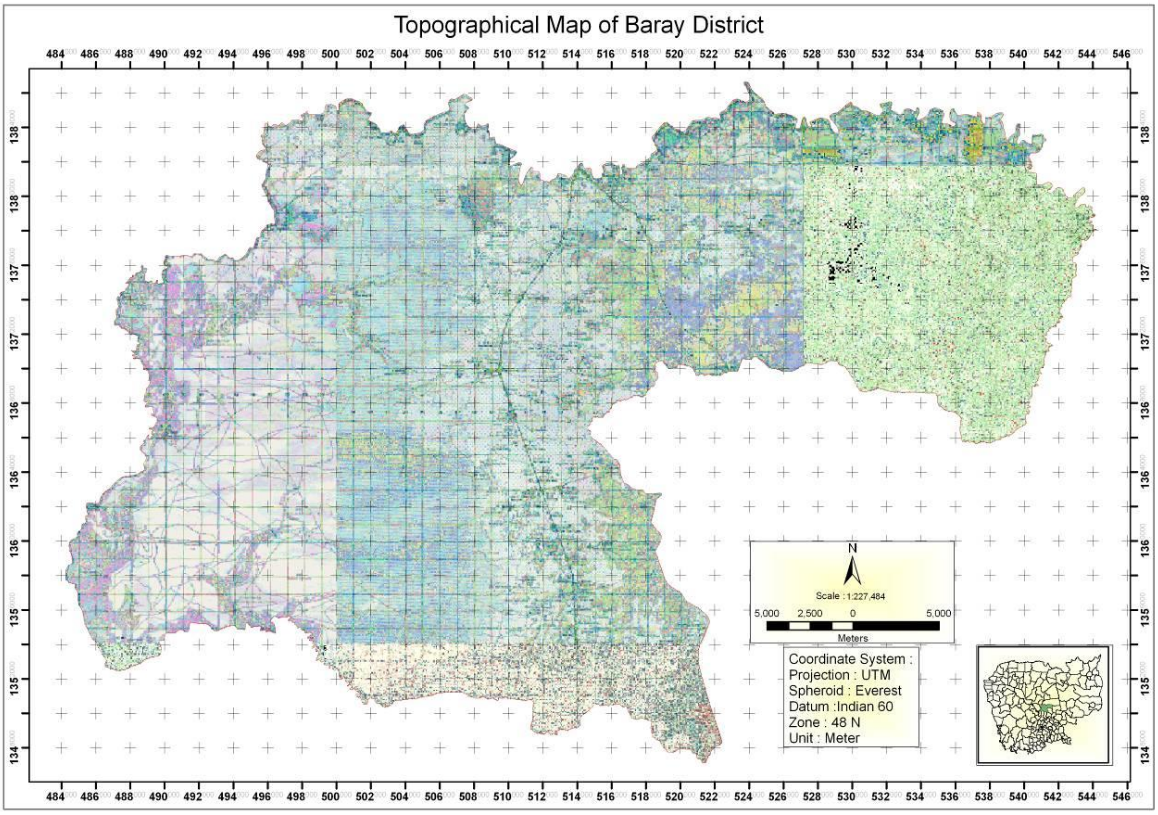

ផែនទីស្រុកបារាយណ៍ ខេត្តកំពង់ធំ (ឆ្នាំ២០០៧)

[3] ការសិក្សាស្រាវជ្រាវបានអនុវត្តក្នុងឆ្នាំ២០០៧។ បន្ទាប់ពីរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាបង្កើតស្រុកតាំងគោក ឃុំមួយចំនួនបានកាត់ចូលក្នុងស្រុកតាំងគោក (អនុក្រឹត្យលេខ ០៥ អនក្រ.បក ចុះថ្ងៃអង្គារ ៣កើត ខែបុស្ស ឆ្នាំច សំរឹទ្ធិស័ក ព.ស.២៥៦២ ត្រូវនឹងថ្ងៃទី៨ ខែមករា ឆ្នាំ២០១៩ របស់រាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា ស្តីពីការបង្កើតស្រុកតាំងគោក នៃខេត្តកំពង់ធំ) ដូចជាឃុំពង្រ ឃុំប្រនាង ឃុំជ្រលង ឃុំទ្រាល ឃុំស្រឡៅ ឃុំសូយោង ឃុំស្វាយភ្លើង និងឃុំអណ្តូងពោធិ៍។

លទ្ធផលនៃការសិក្សាស្រាវជ្រាវ៖

២៣. ទួលតាហេវ និងទួលតាពេជ

ទួលតាពេជស្ថិតនៅខាងកើតទួលតាហេវ។ ទួលទាំងពីរស្ថិតនៅក្នុងឃុំបារាយណ៍ក្បែរអូរថ្មីមួយដែលគេជីកនៅឆ្នាំ១៩៨១។ ទួលតាពេជ ជាទួលដែលធ្លាប់ត្រូវបានគេជីករកវត្ថុបុរាណ ជាហេតុបន្សល់នូវស្លាកស្នាមបំណែកឥដ្ឋ និងរណ្ដៅកំណាយនៅរហូតដល់បច្ចុប្បន្ន។ តាមព័ត៌មានអ្នកស្រុកបានឱ្យដឹងថា ទួលនេះធ្លាប់ធ្វើជាឡដុតឥដ្ឋ។

រីឯទួលតាហេវ តាមព័ត៌មានបានឱ្យដឹងថា ទួលនេះពុំទាន់រងនូវការជីកកកាយឡើយ។ សព្វថ្ងៃប្រជាជន ប្រើប្រាស់ទួលនេះសម្រាប់បញ្ចុះសព។

បំណែកថ្មនៅក្នុងវត្តបារាយណ៍ដែលយកមកពីទួលតាពេជ

ទិដ្ឋភាពផ្នូរនៅលើទួលតាហេវ

ទួលតាពេជ

ស្នាមរណ្ដៅជីក និងឥដ្ឋនៅលើទួលតាពេជ

២៤. គុក

គុក ស្ថិតនៅក្នុងភូមិផ្លូវទ្រៀស (ផ្លូវទទឹង) ក្នុងឃុំឈូកខ្សាច់។ គុកនេះបានទទួលរងនូវការជីករកវត្ថុបុរាណក្នុងសម័យរដ្ឋកម្ពុជា។ តាមព័ត៌មានអ្នកភូមិបានឱ្យដឹងថា មុនការជីកកាយ ស៊ុមទ្វារពីមុនទ្រេតទៅកើតឆៀងខាងត្បូង។ មួយឆ្នាំក្រោយមកវាក៏ងើបត្រង់ឡើងវិញ (ប្រហែលដោយសារស្រុតដី)។ នៅលើទួលមានទម្រប់ដិមាមួយយ៉ាងធំ សន្ទឹកបបឋមសិលា ដែលគេយកមកដាក់បណ្ដុបលើទម្រប់ដិមា។

តាមរយៈការពិនិត្យទិដ្ឋភាពរបស់គុក គុកនេះសង់បែរមុខទៅទិសខាងកើត មានគូទឹកព័ទ្ធជុំវិញ។ ធ្លាប់មានអ្នកជីកប្រឡាយបំគូទឹកផ្នែកខាងលិច។ គុកមានផ្លូវនិងច្រកចូលពីទិសខាងកើត។ មានត្រពាំងធំមួយនៅខាងកើតគុកនេះ។ ប្រជាជនបានបន្តប្រើគុកនេះសម្រាប់ធ្វើបុណ្យក្នុងពិធីបុណ្យចូលឆ្នាំប្រពៃណីជាតិខ្មែរ។

ទិដ្ឋភាពគុកមើលពីចម្ងាយ

ស៊ុមទ្វារគុក

២៥. ទួលស្តេចផ្អុំ

ទួលស្តេចផ្អុំ ស្ថិតនៅប្រមាណ៣០០ ម៉ែត្រពីវត្តពោធិ៍ស្តេចផ្អុំ ដែលស្ថិតនៅក្នុងឃុំឈូកខ្សាច់។ តាមរយៈទិដ្ឋភាពខាងក្រៅ យើងពុំអាចមើលឃើញរូបរាងទួលច្បាស់លាស់ទេ ក្រៅពីស្លាកស្នាមត្រពាំងធំមួយនៅជាប់នឹងទួលនោះ និងមានថ្មភក់មួយចំនួននៅលើទួលក្បែរគល់ត្នោត។ យើងពុំបានរកឃើញវត្ថុសិល្បៈអ្វីផ្សេងទៀតទេ។

នៅលើផ្ទៃទួលសម្បូរទៅដោយដើមត្នោត។ រីឯនៅជុំវិញទួលនេះវិញមានតែចម្ការសណ្តែកនិងវាលស្រែនៅជុំវិញ។

ទិដ្ឋភាពត្រពាំងរបស់ទួលស្តេចផ្អុំ

វត្ថុសិល្បៈដែលគរចោលនៅគល់ដើមត្នោត

២៦. ទួលវិហារចាស់

ទួលវិហារចាស់ ស្ថិតនៅមិនឆ្ងាយប៉ុន្មានពីទួលស្តេចផ្អុំ។ ទួលនេះមានគូទឹកព័ទ្ធជុំវិញ ដែលយើងមើលពុំឃើញនូវស្លាកស្នាមច្រកចូលទៅកាន់ទួលទេ ព្រោះមានសំណាបដែលប្រជាពលរដ្ឋស្ទូងស្រូវពាសពេញ

គូទឹកដែលព័ទ្ធជុំវិញទួលនេះ។ នៅលើទួល មានបល្ល័ង្កមួយ និងមានខឿនថ្មបាយក្រៀម ទំហំប្រហែល៤ម៉ែត្របួនជ្រុង។

បល្ល័ង្កដែលជាទម្របដិមានៅលើទួលវិហារ

ខឿនថ្មបាយក្រៀមនៅលើផ្ទៃទួលវិហារ

២៧. គុកតូច

គុកតូច ស្ថិតនៅក្នុងភូមិដូនតុំ ឃុំឈូកខ្សាច់។ គុកត្រូវបានសង់ឡើងនៅលើខឿន និងមានកំពែងថ្មបាយក្រៀម។ នៅលើផ្ទៃទួលសម្បូរទៅដោយបំណែកនៃថ្មចម្លាក់ អំពីថ្មភក់មានដូចជា ចម្លាក់ក្រឡោតទាប ផ្ដែរ(ផ្កាប់) ស៊ុមទ្វារ។

ចំណែកឯទិដ្ឋភាពខាងក្រៅវិញ គុកមានគូទឹកព័ទ្ធជុំវិញដែលមានច្រកចូលនិងមានថ្នាធំនៅទិសខាងកើត។ លក្ខណៈប្លង់របស់ប្រាសាទនេះ គឺមានលក្ខណៈដូចគ្នាទៅនឹងទួលតាមពេជដែរ គឺមានដើមស្លង់។

បើយើងពិនិត្យនៅលើផ្ទៃខាងលើទួល យើងឃើញមានរណ្ដៅកំណាយជ្រៅៗ មានព្រៃដុះពី លើ។ ជាពិសេសទៅទៀតប្រហែលជាមានបំណែកឬចម្លាក់ថ្មភក់ជាច្រើនទៀតដែលនៅកប់នឹងគម្ពោតព្រៃ។

ទិដ្ឋភាពគុកតូច

ខឿនប្រាសាទសង់ថ្មបាយក្រៀម

ថ្មមានចម្លាក់ក្រឡោតទាប

ចម្លាក់ក្រឡោតទេវរូបលើថ្មភក់កម្រប្រទះ

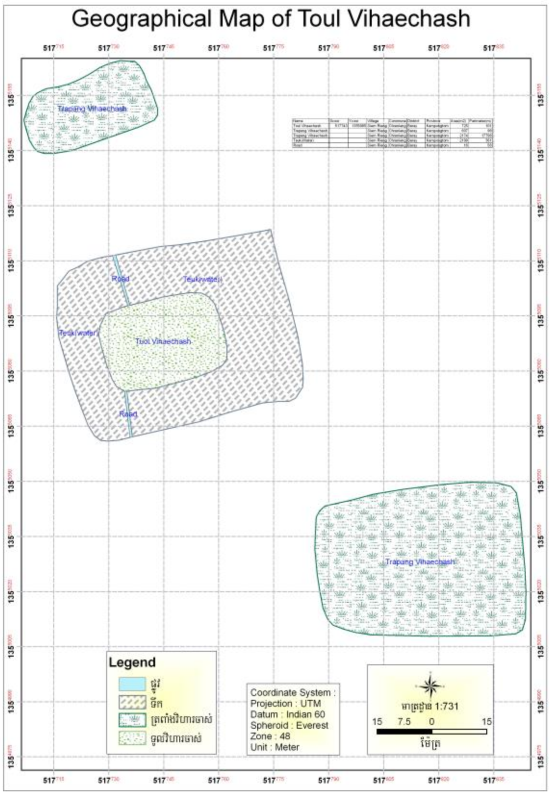

ប្លង់ទួលវិហារចាស់

២៨. ទួលយាយស្រី

ទួលយាយស្រី ស្ថិតនៅក្នុងឃុំឈូកខ្សាច់។ ទួលនេះគឺជាប្រាសាទដែលកសាងឡើងនៅសម័យអង្គរ មានគូទឹកព័ទ្ធជុំវិញ មានច្រកចូលពីទិសខាងកើត កំពែងសង់ពីថ្មបាយក្រៀម។ នៅផ្នែកខាងក្នុង មានបំណែកហោជាង ចំរឹងបង្អួច បំណែកសសរផ្តោប ស៊ុមទ្វារថ្មភក់ និងបំណែកថ្មបាយក្រៀមជាច្រើនដុំ។

ស្ថានភាពបច្ចុប្បន្ន ប្រាសាទនេះមានសភាពបាក់រលំនិងធ្លាប់មានចោរជីកគាស់កកាយ បំផ្លាញរកវត្ថុបុរាណ ធ្វើឱ្យយើងមើលមិនឃើញច្បាស់អំពីតួប៉មប្រាសាទនៅខាងក្នុងនោះទេ។ បន្ទាប់ពីមានការជីកបំផ្លាញលើទួល អ្នកស្រុកបាននាំគ្នាមកកាយមើលតួកណ្តាលឃើញព្រះពុទ្ធរូបផ្សេងៗជាច្រើនសាងពីវត្ថុធាតុផ្សេងៗគ្នាប្រហែលជាង១០០រូប ដែលបច្ចុប្បន្នតម្កល់ទុកនៅវត្តបារាយណ៍។

កំពែងថ្មបាយក្រៀមរបស់ទួលយាយស្រី

បំណែកហោជាងដែលធ្លាក់មកលើដី

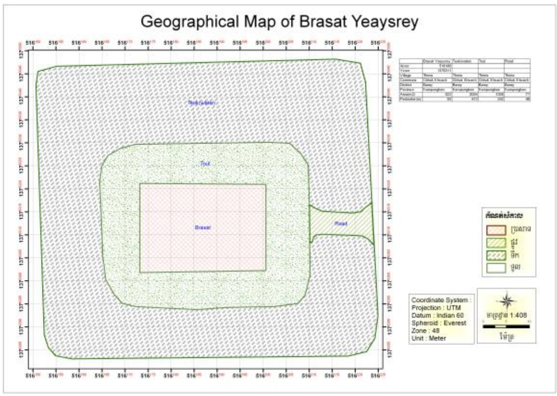

ប្លង់ប្រាសាទយាយស្រី

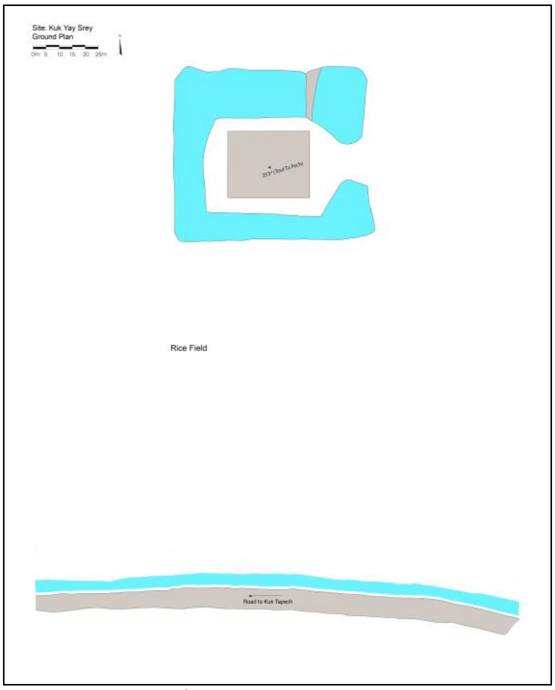

ប្លង់ប្រាសាទយាយស្រី

២៩. វត្តខ្សាច់ល្អិត

វត្តខ្សាច់ល្អិត ស្ថិតក្នុងឃុំចុងដូង នៅក្នុងបរិវេណវត្ត មានទេពប្រណមចំនួន៦ ដែលឈរទល់ខ្នងគ្នា។ បដិមាទាំងត្រូវបានភ្ជាប់គ្នា ហើយមិនទាន់ធ្លាក់ចប់សព្វគ្រប់នៅឡើយទេ។ បដិមានេះកសាងឡើងអំពីថ្មភក់ ដែលបាត់ព្រះកេសហើយដែលជំនួសដោយវត្ថុធាតុដើមស៊ីម៉ង់ត៍វិញ។

នៅជុំវិញព្រះវិហារ មានដុំឥដ្ឋពាយប៉ាយ តែវាមិនមែនជាឥដ្ឋប្រាសាទបុរាណទេ ព្រោះវាមានទំហំតូចៗជាងឥដ្ឋប្រាសាទ។ នៅក្នុងរោងមួយ នៅក្នុងវត្ត មានទម្របដិមាមួយ ដែល មិនទាន់បានរំលីងដូចគ្នានឹងទេពប្រណម្យដែរ។

ចម្លាក់បដិមាទេពប្រណម្យទាំង៦

ថ្មភក់ដែលជាទម្របដិមានៅក្នុងវត្តខ្សាច់ល្អិត

៣០. វត្តស្រះកែវ

វត្តស្រះកែវស្ថិតនៅក្នុងភូមិគូ ឃុំចុងដូង។ ព្រះវិហាររបស់វត្តនេះចាប់កសាងរយៈពេល១ឆ្នាំហើយ ដែលសង់លើទួលប្រាសាទចាស់។ ស្លាកស្នាមចាស់ទួលប្រាសាទបង្ហាញឱ្យឃើញថា ប្រាសាទនេះមានគូទឹកព័ទ្ធជុំវិញ។ ឥដ្ឋប្រាសាទត្រូវបានប្រមូលយកទៅសង់សំណង់តូចៗនៅក្បែរនេះ។

មានបំណែកផ្តែរជាផ្នែកកណ្តាល ស្ថិតនៅខាងជើងព្រះវិហារ។ បំណែកផ្តែរឆ្លាក់ក្បាច់ចម្លាក់ជារូបព្រះឥន្ទ្រ ជិះលើក្បាលដំរី និងមានតោងាកចេញក្រៅខ្លាក់ជងផ្កា។ មានថ្មអឌ្ឍចន្ទ្រ ស្ថិតនៅខាងកើតជាប់ព្រះវិហារ ព្រមទាំងទម្រប់ដិមា និងដុំថ្មភក់ផ្សេងទៀត។ ថ្មទាំងនេះ គឺប្រមូលចេញពីទីតាំងព្រះវិហារសព្វថ្ងៃ។ មានថ្មបាយក្រៀមតិចតួចនៅលើដី ដែលអាចជាទីតាំងនៃ ប្រាសាទបុរាណ។

នៅខាងកើតចម្ងាយប្រមាណ១០០ ម៉ែត្រ មានស្រះមួយដែលជាស្រះបុរាណ (ស្រះខ្លាយ) ។

ព្រះវិហារកំពុងសាងសង់

ស្រះខ្លាយនៅភាគខាងកើត

បំណែកផ្តែរឆ្លាក់ព្រះឥន្ទ្រជិះដំរី

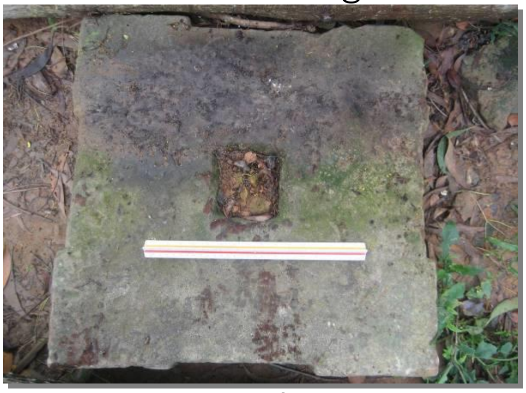
ទម្រប់ដិមា

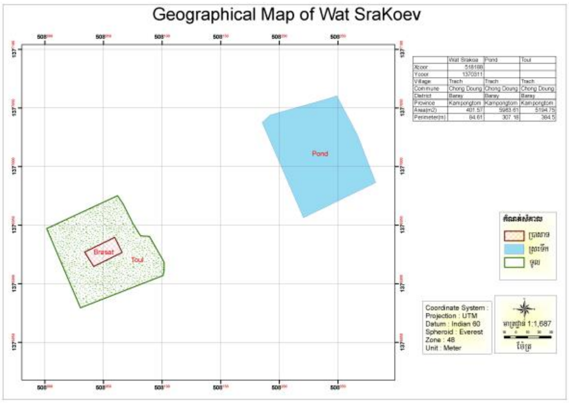

ប្លង់វត្តស្រះកែវ

៣១ វត្តចុងដូង

វត្តចុងដូង ស្ថិតនៅក្នុងភូមិចុងដូង ឃុំចុងដូង។ នៅជុំវិញខឿននិងបរិវេណខាងក្រៅព្រះវិហារ យើងប្រទះឃើញមាន បល្ល័ង្កព្រះ, ក្អែនព្រះពុទ្ធបដិមា, បំណែកព្រះពុទ្ធប្រក់នាគ, ទម្រប់ដិមាដែលមាន

ប្រហោង២ ទម្រសីមា និងមានកំពូលចេតីយ ចំនួន២ដែលយើងពុំស្គាល់សម័យកាល។

ទម្របដិមាប្រើជាទម្រតោ

និងបល្ល័ង្គព្រះអំពីថ្មភក់

បល្ល័ង្គព្រះ និង ភ្នែនព្រះពុទ្ធរូប

កំពូលចេតិយ៍

៣២. ទួលភូមិក្តី

ទួលភូមិក្តី ស្ថិតនៅក្នុងភូមិចុងដូង ឃុំចុងដូង។ ទួលនេះមានគូទឹកព័ទ្ធជុំវិញ។ យើងមិនបានប្រទះឃើញសំណល់ថ្មបាយក្រៀមឬថ្មភក់ទេ លើកលែងតែដុំឥដ្ឋដែលគេតម្រៀបគ្នានៅគល់ដើមចន្ទីមួយ។ តាមរយៈព័ត៌មានរបស់ម្ចាស់ទួលបានបញ្ជាក់ឱ្យដឹងថា មានជនខិលខូចបានលួចជីកកកាយរកវត្ថុបុរាណជាញឹកញាប់។ សំណល់បល្ល័ង្គចំនួន៣ត្រូវបានគេយកទៅកប់ចោលដើម្បីកុំឱ្យអ្នកមកលួចបន្តទៀត។ ក្រៅពីនេះ មានត្រពាំងមួយទៀត នៅផ្នែកខាងលិចទួល។

កំពូលសន្ទឹកសីមានៅលើទួល

គំនរឥដ្ឋដែលគរនៅគល់ដើមចន្ទីលើទួល

៣៣. ទួលចម្ការដូង

ទួលចម្ការដូង ស្ថិតនៅក្នុងភូមិកំប៉ោយចាស់ ឃុំចុងដូង។ យើងបានទទួលព័ត៌មានថា កាលពីមុនទួល នេះ សម្បូរទៅដោយដុំឥដ្ឋនៅរាយបាយ លើផ្ទៃទួល។ ប៉ុន្តែតាមការចុះសិក្សាពិនិត្យជាក់ស្តែង មិនមានបំណែកថ្មបាយក្រៀមច្រើនទេ មានតែដុំថ្មមួយដុំប៉ុណ្ណោះ។ ការពិនិត្យស្ថានភាពទួលបង្ហាញឱ្យឃើញថា ទួលនេះប្រហែលជាមានគូទឹកព័ទ្ធជុំវិញ តែហាក់ដូចជាមិនមានស្លាកស្នាមគ្រប់គ្រាន់សម្រាប់បញ្ជាក់ឱ្យច្បាស់លាស់ទេ។ អ្វីដែលគួរចាប់អារម្មណ៍គឺគេធ្លាប់ជីកបានចំពួយ (គន្ធី)នៅទីនេះ។ រីឯបំណែកឥដ្ឋនៅលើទួលនេះ ត្រូវបានមនុស្សមួយចំនួនជីករទេះសេះ យកទៅជាទំនប់ភ្លឺស្រែ។

ទិដ្ឋភាពទួលមើលពីចម្ងាយ

ស្លាកស្នាមគូទឹក

៣៤. ទួលបល្ល័ង្គ

ទួលបល្ល័ង្គ ស្ថិតក្នុងភូមិជ័យមង្គល ឃុំបល្ល័ង្គ។ ទួលនេះជាទួលប្រាសាទបុរាណ។ យើងឃើញមានសំណល់ឥដ្ឋតិចតួច និងមានថ្មបាយក្រៀមដែលគេរៀបជាសាទ្បុំ។ យើងក៏រកឃើញជើងទម្រសីម៉ាសង់ពីថ្មបាយក្រៀមដែរ។

ទួលបល្ល័ង្គជ័យ

ទម្រសីម៉ាធ្វើពីថ្មបាយក្រៀម

៣៥. ប្រាសាទត្នោតជុំ[4] (គុកខាងលិច)

ប្រាសាទគុកខាងលិច ស្ថិតនៅក្នុងភូមិត្នោតជុំ[5] ឃុំត្នោតជុំ។ ប្រាសាទគុកខាងលិច

---

4 សូមអាន Lajonquière, Invenaire Descriptif des Monuments du Cambodge, Tome I, 1902, p. 210

សង់បែរមុខទៅទិសខាងជើង តួប្រាសាទរាងបួនជ្រុងស្មើ ប្រវែង៤,៥០ម៉ែត្រ។ លោក Lajonquière សន្និដ្ឋានថា ប្រាសាទត្នោតជុំខាងលិចគឺជាប្រាសាទដែលនៅស្អាត និងរក្សាទ្រង់ទ្រាយដើមបានល្អបំផុតក្នុងចំណោមប្រាសាទឥដ្ឋនានាក្នុងប្រទេសកម្ពុជា[6]។ មានសិលាចារឹកមួយរកឃើញនៅប្រាសាទនេះដែរ ដែលមានកាលបរិច្ឆេទនៅចុងសតវត្សទី១០នៃគ.ស.។

នៅមុខប្រាសាទ យើងសង្កេតឃើញមានស្នាទ្រោនី និងជើងទម្របដិមាដាក់តម្រៀបគ្នានៅខាងមុខប្រាសាទ។ នៅខាងក្រោយតួប្រាសាទនេះ មានសំណង់ថ្មបាយក្រៀមមួយបាក់បែកមួយ។ សសរពេជ្រប្រាសាទមានរាង៦ជ្រុង ដែលជាលក្ខណៈនៃរចនាបថសម័យអង្គរ។ មានផ្តែរមួយនៅរក្សាទ្រង់ទ្រាយដើម រចនាដោយក្បាច់លម្អផ្សេងៗ ដូចជា នៅកណ្តាលផ្តែរមានចម្លាក់ព្រះឥន្ទ្រជិះដំរី នៅអមដំរីមានតោ២ពាំ ឬខ្ជាក់ដងផ្កាជាកម្រងផ្កា ហើយនៅខាងចុងសងខាងផ្តែរមានសត្វតោ២ទៀត។

តួប្រាសាទត្នោតជុំខាងលិច (គុកលិច)

ទម្របដិមាដាក់តម្រៀបគ្នានៅមុខប្រាសាទ

ផ្តែររបស់ប្រាសាទត្នោតជុំខាងលិច (គុកលិច)

សំណង់ថ្មបាយក្រៀមនៅខាងក្រោយប្រាសាទ

[5] ក្នុងភូមិត្នោតជុំមានប្រាសាទ២គឺប្រាសាទត្នោតជុំខាងលិច (គុកលិច) និងប្រាសាទត្នោតជុំខាងជើង (គុកជើង ឬ គុកកំបុត)។

[6] Lajonquière, Invenaire Descriptif des Monuments du Cambodge, Tome I, 1902, p. 210

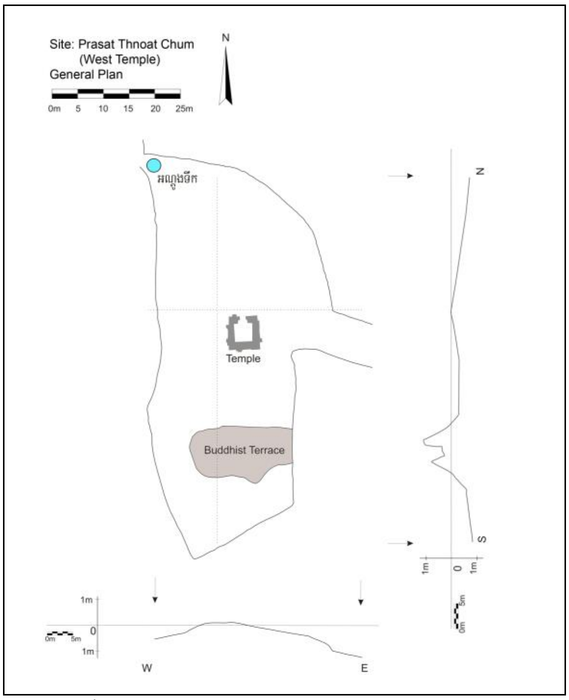

ប្លង់ប្រាសាទត្នោតជុំខាងលិច (គុកលិច)

៣៦. ប្រាសាទត្នោតជុំខាងជើង[7] (គុកជើង)

ប្រាសាទគុកខាងជើង ស្ថិតនៅក្នុងភូមិត្នោតជុំ ឃុំត្នោតជុំ។ ប្រាសាទនេះបែរមុខទៅ ទិសខាងកើត ស្ថិតនៅជាប់ដងស្ទឹងជីនិត ហើយស្ថិតនៅភាគអាគ្នេយ៍នៃគុកខាងលិច។ ប្រាសាទសង់ពីឥដ្ឋ រាងបួនជ្រុងស្មើ ទំហំ៦ម.។ នៅលើស៊ុមទ្វារគុក មានសិលាចារឹក២ដែលជាអក្សរនៅសម័យមុនអង្គរ។ សិលាចារឹកនៅលើស៊ុមទ្វារខាងត្បូង ចារក្នុងសម័យក្រោយអង្គរ ប្រហែលនៅសតវត្សទី១៥ ជាភាសាបាលី។ គេបានកោសលុបអក្សរសិលាចារឹកសម័យមុនអង្គរចោល ទើបចារសិលាចារឹកជាភាសាបាលីនេះ តាមក្រោយ។ ប្រាសាទនេះព័ទ្ធជុំវិញដោយគូទឹក ដែលមានធ្លានិងច្រកចូលនៅទិសខាងកើត។ ផ្តែរមានអក្សដងផ្ទួដែលឆ្លាក់ក្រេចជាបួនកង់ មានផ្ការំយោលដែលយើងអាចសន្និដ្ឋានបានថា ស្ថិតនៅក្នុងរចនាបថសម្បូរព្រៃគុក។

នៅផ្នែកខាងត្បូងលើជញ្ជាំងប្រាសាទមានរូបព្រះពុទ្ធឆ្លាក់លុងទៅលើជញ្ជាំងឥដ្ឋក្នុងកាយវិការអភ័យមុទ្រនៅក្នុងសតវត្សទី១៥ បន្ថែមនឹងការចារសិលាចារឹកថ្មីមួយទៀត។ ការឆ្លាក់លុងព្រះពុទ្ធបដិមានេះ គឺបានកែប្រែតួនាទីប្រាសាទនេះទៅជាចេតិយ៍វិញនៅក្នុងសម័យកាលនោះ។

ប្រាសាទត្នោតជុំខាងជើង (គុកខាងជើង)

ប្រាសាទត្នោតជុំខាងជើង (គុកខាងជើង)

[7] លោក Lajonquière (Inventaire Descriptif des Monuments du Cambodge, Tome I, 1902, p. 211) ហៅប្រាសាទនេះថា «គុកកំបុត, ប្រាសាទកំបុត (Prasat Kambot)»។

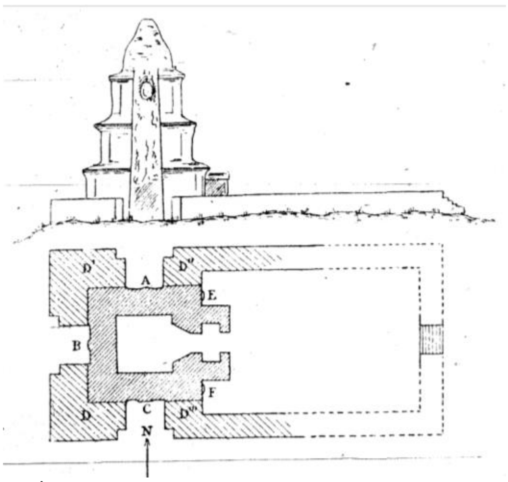

ប្លង់ប្រាសាទត្នោតជុំខាងជើង (គុកខាងជើង)

(ប្រភព : Lajonquière p. 212)

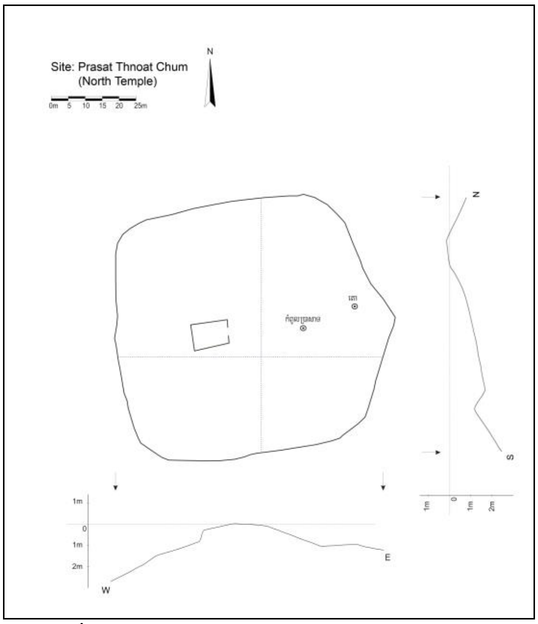

ប្លង់ប្រាសាទត្នោតជុំខាងជើង (គុកជើង)

គូដោយក្រុមការងារ

៣៧. ផ្តែរនិងទម្របដិមានៅការិយាល័យវប្បធម៌ស្រុកបារាយណ៍

តាមការពិនិត្យទៅលើក្បាច់ចម្លាក់លើដុំផ្តែរដែលតម្កល់នៅក្នុងការិយាល័យវប្បធម៌ស្រុកបារាយណ៍ យើងអាចសន្និដ្ឋានថា ផ្តែរនេះស្ថិតនៅក្នុងរចនាបថកំពង់ព្រះ ដោយសារយើងឃើញមានអក្សរដងផ្ទូ ក្បាច់ផ្កាភ្ញី ក្បាច់សន្ទឹកផ្កាភ្ញីនិងក្បាលសសរ។

រីឯទម្របដិមាវិញ យើងពុំអាចកំណត់សម័យកាលនោះបានទេ។

វត្ថុទាំងពីរខាងលើ ពុំមានប្រភពទីតាំងដើមនោះទេ។

ផ្តែរតម្កល់នៅការិយាល័យវប្បធម៌ស្រុកបារាយណ៍

ទម្របដិមានៅការិយាល័យវប្បធម៌ស្រុកបារាយណ៍

៣៨. វត្តបារាយណ៍ - តួបអ្នកតា ១២១

វត្តបារាយណ៍ ស្ថិតនៅក្នុងឃុំបារាយណ៍។ នៅក្នុងបរិវេណវត្ត មានគំនរថ្មភក់ដាក់នៅនឹងគល់ឈើមួយនៅភាគនិរតីនៃព្រះវិហារ។ បំណែកថ្មទាំងនោះមានដូចជា បំណែកហោជាង បល្ល័ង្កព្រះពុទ្ធបដិមា បំណែកស៊ុមទ្វារ បង្គោលសីមា និងថ្មអឌ្ឍចន្ទ្រ សង់ថ្មភក់។

នៅខាងកើតព្រះវិហារមានតូបអ្នកតាមួយ ដែលត្រូវបានគេហៅឈ្មោះថា អ្នកតា១២១។ នៅក្នុងតូបនេះ មានបំណែកកជើងបដិមាមួយជាប់ជាមួយនឹងជើងទម្រ។ ក្រៅពីនេះ មានបំណែកចម្លាក់ក្រឡោតត្រឹមចង្កេះចុះក្រោមនៃបដិមាមួយ (បើពិនិត្យទៅលើកេតនភណ្ឌនៃរូបនោះមានកាន់ដុំមូល អាចសន្និដ្ឋានថាជា ព្រះនរាយណ៍)។

គំនរថ្មភក់ដែលជាគ្រឿងបង្គុំប្រាសាទបុរាណ

រោងអ្នកតានៅខាងកើតព្រះវិហារ

៣៩. វត្តប្រាសាទ

វត្តប្រាសាទស្ថិតនៅក្នុងឃុំឈូកខ្សាច់។ យើងមានជំនឿថាទីតាំងព្រះវិហារប្រហែលជាទីតាំងប្រាសាទបុរាណមួយ ដោយសារមានសំណង់ខឿនអំពីថ្មបាសាល់ដែលគេប្រើជាខឿនព្រះវិហារ បច្ចុប្បន្ន។ នៅជុំវិញនេះ យើងប្រទះឃើញប្រភេទថ្មបាសាល់ផ្សេងទៀតព្រមទាំងថ្មកំពូលប្រាសាទ និងទម្របដិមាចំនួនពីរដែលគេដាក់ដាំដើមផ្កាលម្អក្នុងបរិវេណវត្ត។ ព្រះខ័ន្ធ ចំនួនពីរដែលបានដាក់តាំងនៅសាលាស្រុក បារាយណ៍ គឺបានយកចេញពីវត្តនេះ។

ខឿនព្រះវិហាអំពីថ្មបាសាល់

ខឿនព្រះវិហាអំពីថ្មបាសាល់

ថ្មកំពូលប្រាសាទ

និងទម្រលិង្គប្រើប្រាស់ធ្វើជាផើងផ្កា

រូបបំណែកបដិមា

បំណែកចម្លាក់នៅក្នុងរោងអ្នកតា

៤០.ប្រាសាទគុកនគរ[8]

ប្រាសាទគុកនគរបច្ចុប្បន្នស្ថិតក្នុងភូមិត្រដក់ពង ឃុំពង្រ ស្រុកតាំងគោក ខេត្តកំពង់ធំ[9]។ ប្រាសាទគុកនគរសង់ពីថ្មបាយក្រៀម មានតួកណ្ដាល ថែព័ទ្ធជុំវិញ លើកលែងតែគ្រឿងបង្គំប្រាសាទ ដូចជា មេទ្វារ ផ្ដែរ... ទើបសង់ពីថ្មភក់។

ចាស់ទុំមួយចំនួនដែលរស់ក្នុងភូមិបាននិយាយតៗគ្នាថា ក្នុងអំឡុងឆ្នាំ១៩៧៥-៧៩ ពួកខ្មែរក្រហមបានដុតប្រាសាទគុកនគរ ទើបបណ្ដាលឱ្យប្រាសាទនេះឡើងខ្មៅ ក្លាយជាពណ៌ត្នោតក្រម៉ៅ។

ប្រាសាទគុកនគរ សាងឡើងក្នុងសតវត្សទី១១ រាជ្យព្រះបាទសូរ្យវរ្ម័នទី១[10]។

ប្រាសាទគុកនគរមើលពីលើ

[8] ចាស់ៗក្នុងភូមិហៅថា «គុកនគរ» ប៉ុន្តែឯកសាររដ្ឋបាលសរសេរ «គុហ៍នគរ»។

[9] ក្នុងឆ្នាំ២០០៦ ប្រាសាទគុកនគរបច្ចុប្បន្នស្ថិតក្នុងភូមិត្រដក់ពង ឃុំពង្រ ស្រុកបារាយណ៍ ខេត្តកំពង់ធំ

[10] Aymonier, Le Cambodge I Le Royume Actuel, Paris, 1900, p. 346

ប្រាសាទគុកនគរមើលពីខាងជើង

តួកណ្ដាលប្រាសាទគុកនគរ

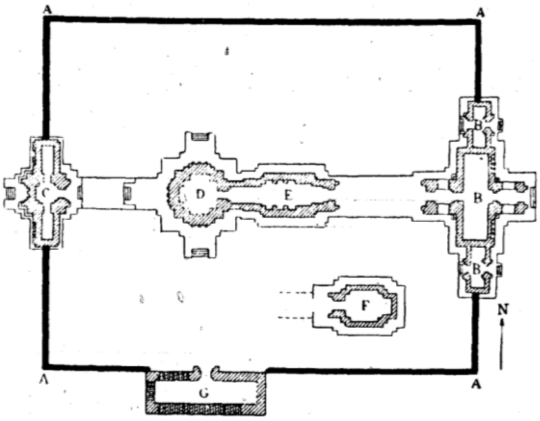

Fig. 119. — Prasat Kuk Nokor, n° 147. Plan.
(Échelle 1/500.)

ប្លង់ប្រាសាទគុកនគរ

(ប្រភព : Lajonquière, p. 205)

សន្និដ្ឋាន

ជាសរុបមក យើងបានរកឃើញស្ថានីយបុរាណចំនួន៤០ ដែលបានចុះក្នុងអត្ថបទនេះ ក្នុងនោះរួមមាន៖ ប្រាសាទ, ទួលប្រាសាទ សាឡុម និងវិហារវត្តពុទ្ធសាសនា។ ចំនួនស្ថានីយទាំង៤០នេះ យើងមិនបានរាប់បញ្ចូលត្រពាំងបុរាណទេ។ ចំនួនស្ថានីយបុរាណក្នុងស្រុកបារាយណ៍នឹងកើនឡើងច្រើនប្រសិនបើយើងរាប់បញ្ចូលទាំងត្រពាំងបុរាណ។ យើងសង្កេតឃើញថាវត្តពុទ្ធសាសនាខ្លះសង់លើប្រាសាទបុរាណដែលពីមុននោះគេគោរពបូជាដល់ទេពព្រហ្មញ្ញសាសនា។ នៅតំបន់ខ្លះ គេយកប្រាសាទបុរាណមកកែច្នៃទៅជាសាឡុំ ដោយនៅក្នុងនោះមានព្រះពុទ្ធបដិមាមួយឬច្រើនទៅតាមលទ្ធភាពដែលគេអាចធ្វើទៅបាន ហើយពុទ្ធបដិមាខ្លះធ្វើពីបំណែកថ្មប្រាសាទបុរាណ។ នេះបង្ហាញពីប្រពៃណីមួយដែលខ្មែរនៅតែបន្តគោរពទីតាំងសក្តិសិទ្ធពីជំនាន់មួយទៅជំនាន់មួយទៀតដោយគ្រាន់តែកែប្រែទម្រង់ខ្លះ គឺពីព្រហ្មញ្ញសាសនាមកពុទ្ធសាសនាវិញ។ ការប្រើបំណែកថ្មប្រាសាទបុរាណសម្រាប់សាងសង់វិហារថ្មី បង្ហាញពីទំនាក់ទំនងនៃការគោរពតម្កល់ និងការបន្តប្រើធនធានដែលមានស្រាប់។ វាគឺជាអន្តរកម្មរវាងការផ្លាស់ប្តូរសាសនាមួយទៅសាសនាមួយទៀតនៅតែ បន្តដែលជាលក្ខណៈនៃអត្តសញ្ញាណវប្បធម៌ខ្មែរ។

ទាក់ទងនឹងការតាំងទីលំនៅដ្ឋានសម័យបុរាណតាមរយៈវត្ថុមានរបស់ស្ថានីយបុរាណ យើងសង្កេតឃើញថា ការតាំងទីលំនៅរបស់មនុស្សសម័យបុរាណមិនខុសពីការតាំងទីលំនៅសម័យបច្ចុប្បន្នប៉ុន្មានទេ។ វត្ថុមានស្ថានីយច្រើននៅតាមផ្លូវជាតិលេខ ៦។ ដូច្នេះហើយ យើងសង្ស័យថា ផ្លូវជាតិនេះប្រហែលជាផ្លូវសម័យបុរាណដែលគេប្រើប្រាស់យូរមកហើយ។ នេះជាការសន្និដ្ឋានដំបូងរបស់យើង ភស្តុតាងច្បាស់លាស់ណាមួយ ទាមទារឱ្យមានការសិក្សាស៊ីជម្រៅបន្ថែមទៀត។

ការសិក្សាឱ្យកាន់តែស៊ីជម្រៅថែមទៀតយើងនឹងអាចបកស្រាយអថ៌កំបាំងខាងលើ។ លក្ខណៈមួយដែល យើងកត់សម្គាល់ដែរគឺ ប្រាសាទមួយចំនួនមានទីតាំងនៅខាងឦសានភូមិ។ ការសាងសង់ប្រាសាទខ្មែរបុរាណទាក់ទងខ្លាំងនឹងទិស។ ទិសឦសានជាទិសទាក់ទងនឹងការចាប់កំណើតឡើងវិញ។ ការសាងសង់ប្រាសាទ នៅទិសខាងឦសានជាជំនឿមួយដែលគេគិតថា ប្រាសាទសង់ឡើងដើម្បីឧទ្ទិស និងគោរពបូជាដល់បុព្វការីជនដែលបានស្លាប់បាត់បង់ជីវិតទៅហើយ ឱ្យបានមកចាប់កំណើតសារជាថ្មីវិញ។

ស្ថានីយជាច្រើនស្ថិតនៅជិតទីទួលទំនាប ដែលមានប្រភពទឹក ដែលបញ្ជាក់ពីជ្រើសរើសទីតាំងរស់នៅរបស់ខ្មែរត្រូវមានសក្តានុពលសម្រាប់ការចិញ្ចឹមជីវិតផងនិងការគោរពប្រតិបត្តិសាសនាផង។ ការយល់ដឹងអំពីប្រពៃណីពីបុរាណ អាចជួយបកស្រាយអំពីយុទ្ធសាស្ត្រសេដ្ឋកិច្ចសង្គមរបស់ខ្មែរនៅសម័យបុរាណដែរ។

ការប្រមូលទិន្នន័យប្រវត្តិសាស្ត្រពីចាស់ទុំក្នុងភូមិស្រុកអាចជួយផ្តល់ចំណេះដឹងបន្ថែមអំពីប្រជាជនសម័យបច្ចុប្បន្នយល់ឃើញយ៉ាងណាចំពោះវត្ថុបុរាណ ឬការថែរក្សាតម្លៃនៃសម្បត្តិបុរាណទាំងនោះយ៉ាងណាដែរ។

ភស្តុតាងស្ថានីយដែលបានរកឃើញនៅក្នុងស្រុកបារាយណ៍ក៏បង្ហាញពីកាលវេលានៃការចាប់ផ្តើមរស់នៅរបស់មនុស្សក្នុងស្រុកបារាយណ៍ នេះដែរ។ ដោយសារស្ថានីយសម័យបុរេប្រវត្តិសាស្ត្រមិនបានរកឃើញ ការសន្និដ្ឋានជាបឋមថា ការតាំងទីលំនៅរបស់សហគមន៍ស្រុកបារាយបានចាប់ផ្តើមនៅសម័យមុនអង្គរ បន្តដល់សម័យអង្គរ សម័យកណ្តាល និងរហូតដល់បច្ចុប្បន្ន។ គួរឱ្យកត់សម្គាល់មួយទៀតដែរថា សហគមន៍ស្រុកបារាយណ៍នៅសម័យកណ្តាលបានជ្រើសរើសទីតាំងគោរពបូជាពីសម័យមុនអង្គរ ឬ សម័យអង្គរមកកែទម្រង់ ដោយសាងជាវិហារបែបពុទ្ធសាសនា ព្រមទាំងកែច្នៃបដិមាពីសម័យមុនៗមកជាបដិមាព្រះពុទ្ធវិញ។ ទួលវិហារពុទ្ធសាសនាខ្លះត្រូវបានគេកែពីទួលប្រាសាទបុរាណ ដោយហៅថា«សាទ្បុំ»។

ឯកសារយោង

Aymonier, Etinne., Le Cambodge I Le Royume Actuel, Paris, 1900

Boisselier, Jean., Asie du Sud-Est : I. Le Cambodge, Paris, 1966, p. 151-152.

Lajonquière, E. Lunet., Inventaire Descriptif des Monuments du Cambodge, Tome I, 1902.

មន្ទីរវប្បធម៌ និងវិចិត្រសិល្បៈខេត្តកំពង់ធំ, «តារាងស្ថិតិប្រាសាទ ទួល ស្រះ វត្តបុរាណ» ឆ្នាំ២០១៩។